

BÖLÜM 6

DUHEM-QUINE TEZİ BAĞLAMINDA DOĞRULANABİLİRLİK VE YANLIŞLANABİLİRLİK ÖLÇÜTLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Alper Bilgehan YARDIMCI²

GİRİŞ

Bilimi sözde bilimden belirlenen bir ölçüt aracılığı ile ayırt etme girişimi, ilk olarak Karl Popper tarafından kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır. Sözde bilimi bilim dışı olarak nitelendiren Popper (1962: 42), bilimde sınır çizme problemini bilim felsefesindeki temel sorunların çözümüne ilişkin anahtar olarak görmektedir. Popper, gözlem ve deney aracılığı ile elde edilen duyuşsal verilerin doğrulanması neticesinde bilim ile sözde bilim arasındaki sınırın belirlenebileceğini savunan mantıkçı pozitivistimin iddialarını eleştirmektedir. Diğer bir ifadeyle, Viyana Çevresi'nin sınır çizme ölçütü olarak önerdiği doğrulanabilirlik ölçütüne karşı çıkmaktadır (Hansson, 2008). Popper sınır çizme ölçütünün doğrulanabilirlikten ziyade, yanlışlanabilirlik olması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre (1962: 39), bir kuram ya da hipotezin *“bilimsel olarak sayılabilmesi için ifadeler ya da ifadeler sisteminin, olası ya da akla yakın gözlemler ile çelişebilmesi gerekir”*. Olası deneyşel gözlemlerle çelişen bir kuramın bilimsel olmasının mümkün olduğundan yola çıkarak Popper, birtakım verilere ve nihai olarak kendi belirlediği ölçüte ulaşmaktadır: *“Bir kuramın bilimselliğinin ölçütü onun yanlışlanabilmesi, ya da çürütülmesi, ya da sınanabilmesidir”* (Güzel, 1996: 169-170).

Doğrulanabilirlik ölçütünün kuramların eksikliklerini belirlemede yetersiz kaldığını belirten Popper, Marx'ın tarih kuramı, Freud'un psikoanalizi ve Alfred Adler'in bireysel psikolojisi ile ilgili çözümlenmeleri ve özellikle yanlışlanabilirlik ölçütü çerçevesinde Einstein'ın genel görelilik kuramına ilişkin yapmış olduğu tespitleri doğrultusunda sınır çizme sorununu kesin bir çözüme ulaştırdığını düşünmektedir. Ancak, Fransız bilim tarihçisi ve felsefecisi Pierre Duhem ve Amerikalı çağdaş mantıkçı ve filozof Willard Van Orman Quine, bilimin sürekli değişen

¹ Bu çalışma, 12.07.2018 tarihinde tamamlanan “Bilimde Sınır Çizme Problemi: Popper, Lakatos, Kuhn ve Sonrası” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, alperyardimci@pau.edu.tr,

düşünmektedirler. Gökbilimcilerin Newton mekaniğini, Uranüs'ün yörüngesini hesaplamada yetersiz kalmasına rağmen savunmalarının nedenini de bu durum oluşturmaktadır. Aynı zaman da bu ısrar, Neptün'ün keşfedilmesine hızla götüren bir hareket olmuştur.

Son olarak, Duhem ile Quine'nin yaklaşımları arasındaki benzerlik açıktır. Değişik iddialar sonucunda aynı sonuca ulaşmışlardır. Duhem için bir kuramı kurtarmak için gereken düzenlemeler kuramın sınırlanmış alanı içinde yerel (kısmi) iken, Quine'in düzenlemeleri bütün bilgi ağında ve mantık yasalarında değişikliğe sebep olabilecek nitelikte evrenselidir. Buna göre, Duhem'in tezi tam olarak yanlışlanabilirlik ve sınır çizme tartışmaları ile ilgiliyken, Quine'in argümanları daha çok deneyciliğin genel bir eleştirisi olarak anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Arago, F., Grant, R., Powell, B., ve Smyth, W. H. (1857). *Biographies of distinguished scientific men*. London: Longman & Company.
- Ariew, R. (1984). The duhem thesis. *The British Journal for the Philosophy of Science*. 35(4): 313-325.
- Aslan, H. (2005) Duhem-Quine tezi. *Felsefe Ansiklopedisi* (ss. 752-755). Türkiye: Babil Yayınları.
- Cottingham J. (2003). *Akılçılık*. Çev. Bülent GÖZKAN. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Duhem, P. (1954). *The aim and structure of physical theory*. Çev. Philip P. Wiener. Princeton New Jersey: Princeton University Press.
- Frege, G. (1892). *On sense and denotation*. Basil Blackwell, Oxford.
- Güzel, C. (1996). *Sağduyu filozofu: Popper*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Hansson, S. O. (2008). *Science and pseudo-science*. Stanford encyclopedia of philosophy. <http://plato.stanford.edu/entries/pseudo-science>, (10.09.2017).
- Hylton, P. (2016). *Willard Van Orman Quine*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/quine/>, (12.12.2017).
- Kabadayı, T. (2004). *Yanlışlanabilirlik ölçütüne yönelik eleştiriler üzerine bir çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabadayı, T. (2011). *Duhem'den Laudan'a çağdaş bilim felsefecileri*. Ankara: Bilgeşu Yayıncılık.
- Needham, P. (2000). Duhem and Quine. *Dialectica*, 54(2): 109-132.
- Popper, K. R. (2015). *Bilimsel araştırmanın mantığı*. Çev. İlknur Aka ve İbrahim Turan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Popper, K. R. (1962). *Conjectures and refutations*. New York: Basic Books.
- Quine, W. V. O. (1951). Two dogmas of empiricism. *Philosophical Review*. 33(2): 9-26.
- Quine, W. V. O. (1961). *Word and object*. Cambridge: The MIT Press.
- Quine, W. V. O. (1986). *Philosophy of logic*. Cambridge: Harvard University Press.
- Research in Science Teaching*. 40 (7): 692-720.
- Rosenberg, A. (2015). *Bilim felsefesi: Çağdaş Bir Giriş*. Çev. İbrahim Yıldız. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sarı, M. A. (2017). Mantıkçı pozitivistizmden sofistike yanlışlamacılığa sınır çizme sorununun kavranışı. *Beitulkhime: An International Journal of Philosophy*, 7(1): 1-21.
- Stanford, K. (2017). *Underdetermination of Scientific Theory*. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/scientific-underdetermination/>, (24.03.2018).